

Korduvates vägivallakuritegudes kokkuleppemenetluses mõistetud karistuste analüüs

Kadri Väling

Riigiprokuratuur
2019

Kokkuleppemenetluses korduvates vägivallakuritegudes mõistetud karistuste analüüs

Riigiprokuratuuri Järelevalveosakonna 2019 tööplaani kohaselt analüüsiti Eesti Vabariigi kohtutes korduvates vägivallakuriteos kokkuleppemenetlustes mõistetud karistusi. Aluseks võeti 2018 erinevatest piirkondadest pärit KarS § 274 lg 2 p 3, § 263 lg 1 p 1 ja § 121 lg 2 p 3 järgi esitatud süüdistusi puudutanud 32 kohtulahendit.

Vastavate §-de järgi on 2018 viidud läbi eriliigilisi menetlusi alljärgnevas suurusjärgus:

KarS § 274 lg 2 p 3	Kokkuleppemenetlus	Lühimenetlus	Üldmenetlus
Harju Maakohus	3	1	
Tartu Maakohus	2	1	2
Viru Maakohus	4	1	
Kokku	9	3	2

KarS § 263 lg 1 p 1	Kokkuleppemenetlus	Käskmenetlus	Lühimenetlus	Üldmenetlus
Harju Maakohus	37		22	4
Pärnu Maakohus	46		6	4
Tartu Maakohus	42	1	1	5
Viru Maakohus	13		7	
Kokku	138	1	36	13

KarS § 121 lg 2 p 3	Kokkuleppemenetlus	Käskmenetlus	Lühimenetlus	Üldmenetlus
Harju Maakohus	66		35	6
Pärnu Maakohus	65		11	9
Tartu Maakohus	133	1	5	18
Viru Maakohus	107	1	19	8
Kokku	371	2	70	41

I KarS § 274 lg 2 p 3 (korduv vägivalla kasutamine võimusesindaja vastu seoses tema ametikohustuste täitmisega – karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega)

2018 mõisteti kokkuleppemenetluses KarS § 274 lg 2 p 3 järgi süüdi isikuid üldse kokku 9 kohtulahendis. Nende hulgas ei esitanud Lääne Ringkonnaprokuratuur (edaspidi RP) selle § kohaselt kokkuleppemenetluses Pärnu Maakohtule (edaspidi MK) ühtki kriminaalasja, Viru RP saatis kohtuse 4 (1-16-11425; 1-18-3699; 1-18-851; 1-17-4118), Lõuna RP 2 (1-18-2337; 1-18-3594) ja Põhja RP 3 kriminaalasja (1-1-17-8326, 1-18-5760, 1-17-10108).

5 kohtulahendist nähtuvalt on kokkuleppemenetluses kinnitatud karistus KarS § 274 lg 2 p 3 alusel alammääras 1 aasta vangistust, rangemaid karistused on 1 aasta 3 kuud ja 2 aasta vangistust (vastavalt Põhja RP ja Lõuna RP). 2 kohtulahendis (Viru RP/Viru MK) on kohaldatud KarS § 61 tingimusi ja kohaldatud karistust alla alammäära vastavalt 6 kuud ja 3 kuud vangistust. Kokku 9 kohtulahendist nähtuvalt on 7 korral moodustatud liitkaristus ja määratud isikule mõistetud vangistus ärakandmisele kas täies ulatuses (6-l juhul) või osaliselt (1-l juhul). Sealhulgas on ka KarS § 274 lg 2 p 3 alusel alla alammäära määratud karistustega kokkuleppemenetlustes mõistetud liitkaristus realselt ärakandmisele kuuluvaks, vastavalt kokku kas 7 kuud 2 päeva või 6 kuud vangistust. 2018 on ainsana Harju MK kinnitanud kokkuleppe, kus lepiti kokku liitkaristus 2 aastat, millest KarS § 74 lg 1 ja 3 alusel kuulus ärakandmisele 6 kuud vangistust ja ülejäänud karistus 1 aasta ja 6 kuud vangistust määrati tingimuslikult 3-aastase katseajaga ühes kohustustega järgida kontrollnõudeid. Viru MK on kinnitanud 2018 ka ainsa kokkuleppe KarS § 274 lg 2 p 3 alusel, kus isikule määratud karistust 1 aasta vangistust ei pööratud KarS § 74 lg 1 ja 3 alusel täitmisele, kui ta 18-kuulise katseaja jooksul ei pane toime uut kuritegu ja täidab talle KarS § 75 lg 1-6 alusel määratud kontrollnõudeid. Lisaks kohustati süüdimõistetut KarS § 75 lg 2 p 8 alusel osalema sotsiaalprogrammis.

Realse kas täies ulatuses või osaliselt ärakandmisele kuuluva vangistusega kokkulepe (8-l juhul) on sõlmitud kriminaalasjades, kus kannatanuks on olnud vanglaametnik ja süüdistatav kinnipeetav ning viimane on kas korduvalt ähvardanud vanglaametnikku tappa, ähvardanud tervisekahjustus tekitada või on löönud ja ka tervisekahjustuse tekitanud.

Kriminaalasjades, kus Viru Maakohus kinnitas KarS § 61 alusel alla alammäära kokku lepitud vangistused, olid kannatanuteks Viru Vangla valvurid ja süüdistatavad kinnipeetavad. Ühel juhul lõi kinnipeetav kaht erinevat valvurit: esimest ühel korral jalaga parema külje piirkonda, tabades valvuri kätt (valvuril küünarvarrel marrastus), teist kolmel korral jalgadega parema jala sääreosa pihta, tekitades valu. Teisel juhul ründas kinnipeetav valvurit lüües jalaga vastu viimase käes olnud kaitsekilpi, mille tagajärjel kilp nihkus paigast ja tekitas valvurile valu ning vasaku küünarliigese punetuse ja turse. Prokuröridelt küsides, miks otsustasid nad kokku leppida nendes asjades karistused KarS § 61 tingimusi kohaldades, selgus, et ühel juhul (liitkaristus 7 kuud ja 2 päeva vangistust) oli süüdistatav/kinnipeetav kuriteo toimepanemise ajal alaealine 17-aastane. Prokurör leidis, et selline isik on sotsiaalselt ebaküps ja ei oska selgelt hinnata oma tegude tähendust ega tagajärgi, mistõttu ka pikaajaline vangistus, so 1 aasta vangistust, takistaks alaealise hiljem ühiskonda sotsialiseerumist. Teisel juhul selgitas prokurör, et sai kriminaalmenetluse prokuratuurist lahkunud prokurörit, selleks ajaks oli süüdistuse episood juba 4 aastat vana, süüdistuse asjaolude paikapidavus oli kaheldav ja kannatanul kaitsekilbi paigast nihkumise tagajärjel tekkinud küünarliigese punetus ja turse ei vajanud meditsiinilist abi ehk teo tagajärjel tekkinud tervisekahjustus vähene.

Kriminaalasjas, kus Harju MK kinnitas kokkuleppe, kus karistuseks mõisteti osaline reaalne vangistus ja ülejäänud karistus määrati tingimuslikult, oli kannatanuks samuti vanglaametnik (Tallinna Vangla), keda kinnipeetav ähvardas vabanemise järgselt metsa viia, peksa anda ja seejärel ta tappa.

Kriminaalasjas, kus Viru MK poolt kinnitati täies ulatuses tingimusliku karistusega kokkulepe, oli kannatanuks Viru Vangla valvuri ametikohustusi täitnud praktikant, keda ähvardas kinnipeetav näkku löömisega ja millist ähvardust pidas praktikant tõsiseltvõetavaks.

Kokkuvõtteks:

1. Korduvates võimuesindaja vastu suunatud vägivalletegudes on prokuratuuri poolt kokku lepitud karistuste määrad küll suuresti alampiiri, s.o. 1 aasta vangistust, kohased, kuid need on vastavuses süüdistuses kirjeldatud etteheidetava teo, tagajärgede ja süüdistatava isikut iseloomustavate andmetega. Hoolimata kahest erandlikust Viru RP kokkuleppemenetlusest, ei ole KarS § 274 lg 2 p 3 alusel mõistetud karistuste puhul täheldatav piirkondlikke erisusi.

2. Ettepanekuna edasise töö korraldamiseks märgib järelevalveosakond, et võimaluste piires tuleks vältida KarS § 274 lg 2 p 3 järgi kvalifitseeritavaid süütegusid puudutavates kriminaalalajades pikaajalisi menetlusi, millest võiks omakorda tuleneda põhjendus vähendada seadusandja poolt kehtestatud karistuse alammäära KarS § 61 lg 1 alusel. Sellise küsimuse kerkimisel tuleks lahendada kriminaalmenetlus KrMS § 202 tingimuste kohaselt.

II KarS § 263 lg 1 p 1 (avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumine, kui see on toime pandud vägivallega ja sealhulgas korduvalt – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega)

KarS § 263 lg 1 p 1 järgi kokkuleppemenetluses mõistetud karistuste analüüsi teostamisel võeti valimisse 2018 kõigist prokuratuuri piirkondades 10 kohtuotsust, kus süüdistus oli esitatud vähemalt kahes avaliku korra raske rikkumise episoodis. Neist otsustest on 4 teinud Pärnu MK (1-18-660; 1-18-9599; 1-18-2537; 1-17-11251), 3 Harju MK (1-17-11463; 1-18-1228; 1-17-11747), 1 Viru MK (1-18-1366) ja 2 Tartu MK (1-18-4328; 1-18-1995).

10 kohtulahendist nähtuvalt ühes (Lääne RP) on KarS § 263 lg 1 p 1 järgi esitatud süüdistuses kinnitatud kokkuleppemenetluses rahaline karistus 500 päevamäärana (päevamääraga 49.80 eurot), s.o 24 900 eurot, millest arvestati maha 3 kinnipidamises viibitud päeva ja lõplikuks karistuseks jäi 491 päevamäärana. KarS § 73 lg 1, 2 ja 3 alusel pöörati täitmisele 129 päevamäärana ehk 6424.20 eurot ja ülejäänud 18 027.60 eurot jäi tingimuslikult täitmisele pööramata, kui süüdistatav ei pane 5-aastase katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu. Süüdistatav oli varasemalt kriminaalkorras karistatud 2014 narkokuriteole kaasaaitamises 3-aastase vangistusega 3-aastase katseajaga. Süüdistuses kajastatud 4 kuriteoepisoodi olid toime pandud 11.10.2014, 28.06.2015, 22.07.2015 ja 08.08.2015. Nende kohaselt lõi süüdistatav korduvalt käte ja jalgadega kas üksi või koos sõpradega öisel ajal kohviku, ööklubi, kasiino või Weekend Festival aias kõrvaliste isikute juuresolekul teist isikut, põhjustades füüsilist valu ja tervisekahjustusi (ninaluu, ülalõualuu, sarnaluu ja silmakoopapõhja murrud, tursed, hematoomid ja haavad näos, hamba fraktuuri). Prokuröri sõnade kohaselt lepi kokku rahaline karistus põhjustel, et isiku varasem katseage oli uue karistuse mõistmise ajaks lõppenud, isik oli 3 aasta jooksul peale kuriteoepisoode oma elustiili tõsiselt muutnud: puudusid edasised kokkupuuted politseiga, isik oli omandanud rakendusliku kõrghariduse ja leidnud endale korraliku töökoha.

Üksnes ühes kohtulahendis (Põhja RP) on KarS § 263 lg 1 p 1 järgi esitatud süüdistuse kohaselt kinnitatud kokkulepe reaalse vangistusega, kuid sedagi põhjusel, et isiku suhtes oli varasem karistus täitmisele pööratud ja uue kohtuotsusega moodustati liitkaristus lisaks ka KarS § 184 lg 1 järgi. Kohtuotsuse kohaselt kuulus lõplikult ärakandmisele 1 aasta 9 kuud vangistust. Isikul oli kohtuotsuse tegemise ajal 17 kehtivat väärteokaristust. Süüdistuse kohaselt jäid kuriteoepisoodid 2017 mai-, septembri- ja novembrikuusse, kus süüdistatav öisel ajal erinevate ööklubide ja baaride juures söimles ja lõi korduvalt rusikate ja jalgadega erinevaid kannatanuid, tekitades neile füüsilist valu ja tervisekahjustusi (haavad, marrastused, hematoomid, tursed näos ja kehal).

3 kohtulahendis on kokkulepe kinnitatud KarS § 87 sätete alusel (s.o alaealisele ja noorele täiskasvanule kohaldatavad mõjustusvahendid). Kahel juhul (Lõuna RP) on mõistetud vangistus (vastavalt 8 kuud ja 2 kuud), kuid KarS § 87 lg 1 p 6 ja § 87 lg 4 alusel vabastatud süüdistatav mõistetud karistusest ja allutatud 1-aastasele käitumiskontrollile. Lisaks on KarS § 75 lg 2 p 4, 8 alusel kohustatud süüdistatavaid käitumiskontrolli ajal jätkama õpinguid üldhariduse omandamiseks või asuma teatud ajaks tööle ning osalema kriminaalhooldaja äranägemisel sotsiaalprogrammis. Ühel juhul (Lääne RP) on süüdistatav küll KarS § 263 lg 1 p 1 alusel süüdi tunnistanud, kuid kohaldatud talle KarS § 87 lg 1 p 2, 6 ja 10 alusel mõjutusvahendina käitumiskontrollile allutamist tähtajaga 6 kuud ühes kohustustega osaleda sotsiaalprogrammis MDFT (pereteraapia) ja lõpetada 8. klass 31.08.2018. Kõik nende kokkulepete kohased süüdistatavad olid sündinud 2005, kõik varasemalt karistamata, ühe suhtes oli enne kohtuotsuse tegemist kohaldatud ajavahemikul 04.11.2017-02.01.2018 elektroonilist valvet vahistuse asendajana (prokuröri sõnul korraldas liidrirollis süüdistatav Pärnus mitmeid suure hulga alaealiste noorukitega kallaletunge alaealistele kannatanutele ja vajas selle tegevuse katkestamiseks/korralekutsumiseks kahtlustatavana kinnipidamist). Kõik alaealisi süüdistatavaid puudutanud süüdistuse episoodid jäid 2017 II poolaastasse (august-november) ja kajastasid nende poolt 3-4 korral kas koos teiste eakaaslastega või üksi alaealis(t)est kannatanu(te) avalikes kohtades (rularambil, staadionil, põhikooli klassis, koridoris, pargis või tänavatel) tõukamist, käte ja jalgadega löömisi, millega on tekitatud kannatanutele füüsilist valu ja tervisekahjustusi (verevalumid seljal, õlal, alahuulel, nahamarrastused kehal, ninavere jooksu, parema käe kodarлуу alaotsa murru). Selle tegevuse käigus on üks süüdistatav kasutanud ka elektrilist kärbsepiitsa ja liigendnuga.

5 kohtulahendist nähtuvalt on kokkuleppemenetluses kinnitatud karistus KarS § 263 lg 1 p 1 alusel ajavahemikus 8 kuud - 1 aasta vangistust, kuid kahel juhul (Lääne RP ja Viru RP) on vangistus jäänud KarS § 73 lg 1 p 1, 3 alusel täielikult täitmisele pööramata ja katseajaks on määratud 1 aasta ning kolmel juhul (Põhja RP ja Lääne RP) on vangistus jäänud KarS § 74 lg 1, 3 alusel 1 aasta 2-kuulise – 3-aastase katseajaga kohaldamata ja süüdistatavaid on kohustatud käitumiskontrolli ajal osalema sotsiaalprogrammis. Ühel juhul on kohustatud süüdistatavat ka heastama ühe aasta jooksul kannatanutele varaline ja mittevaraline kahju.

Neist kohtulahenditest nähtuvalt on kõik süüdistatavad varem karistamata. Ühe süüdistatava suhtes oli eelnev kriminaalmenetlus 21.06.2013 lõpetatud KrMS § 202 lg 1 alusel kohtumäärusega, kaks süüdistatavat on olnud kohtueelse menetluse ajal olnud vahistuses (vastavalt üks neist kahel korral eeluurimise ajal kokku 2 kuud ja 8 päeva ning teine 4 päeva).

Tingimuslikult ilma käitumiskontrollile allumata karistusest vabastatud süüdistatavate teod jäid 2014 ja 2016 oktoobrikuusse ja 2017 juuni-juulikuusse. Kuriteoepisoodidest nähtub, kuidas süüdistatavad on grupis koos teiste isikutega öisel ajal kohviku, ööklubi, baari esisel alal või kasiino ruumides löönud kannatanuid korduvalt käte ja jalgadega, tekitades sellega füüsilist valu ja kehavigastusi (ninaluu murru, ninavere jooksu, näohaavad, hematoomid mõlema silma all, ülemiste hammaste liikuvuse või murru, rindkere vigastuse, pindmised peavigastused). Süüdistuse asjaolud on aga jäänud kokkuleppe sõlmimise ajaks süüdistatavate jaoks minevikku, edasiselt neil politseiga probleeme ei olnud tekkinud, süüdistatavate ellusuhtumine, elustiil oli muutunud, nad olid leidnud endale korraliku töökoha või on ootel sõjaväekohustuse täitmine, mistõttu on prokurörid pidanud võimalikuks neile mõista karistus seaduserikkumiste eest tingimuslikult ilma käitumiskontrollinõueteta.

Käitumiskontrollinõuetega tingimuslik karistusest vabastamine on olnud päevakorral kolmel juhul. Kõik süüdistatavad on olnud kriminaalkorras varem karistamata. Süüdistused KarS § 263 lg 1 p 1 järgi käsitlevad vähemalt 2 või 3 episoodi, millised on jäänud kohtuotsuse tegemisest pea aasta tagusesse aega (Põhja RP) või siis on toime pandud paar kuud enne kohtuotsuse tegemist (Lääne RP).

Pärnu MK poolt kinnitatud kokkuleppest nähtuvalt on süüdistatav alkoholihoobes rünnanud kahel korral 31.03.2018 ja 30.09.2018 bussipeatuses ja elukoha läheduses oma elukaaslast ning viimasel korral ka vahele astunud isikut, lüües neid korduvalt käte ja jalgadega ja põhjustades sellega kannatanutele valu ja tervisekahjustusi (hematoomid, ninaverejooks). Mõlemal korral on isik politsei poolt olnud kinni peetav, kuid vabastatud 48 h möödumisel. Prokuröri selgituste kohaselt oli süüdistatav teo toimepanemise ajal küll alkoholihoobes, kuid alkohol ei ole tema elukorralduse osa. Kuriteoepisoodid olid toime pandud armukadeduse ajendil, mida alkohol tugevalt süvendas. Seetõttu pidas prokurör mõistlikuks kohustada süüdistatavat osalema katseajal sotsiaalprogrammis. Prokuröri sõnul on ta kannatanust abikaasaga kokkuleppe sõlmimisel suhelnud ja saanud viimaselt tagasiside, et oli kuriteosündmuse ajal sarnaselt süüdistatavaga alkoholihoobes, mistõttu ei mäletanud selgelt kuriteoasjaolusid (tõendid tulenesid pealtnägijalt). Kuivõrd kuriteoepisoodide järgselt kannatanul vaevusi löömise tagajärjel ei olnud ja sellised vägivaldajuhtumid on juhuslikku laadi, siis soovis kannatanu kooselu süüdistatavaga jätkata ning ei tundnud end süüdistatavale mõistetud karistuse valguses ohustatuna.

Kahest süüdistusest nähtuvalt on süüdistatav lisaks avaliku korra raskele rikkumisele toime pannud ka muid seaduserikkumisi (KarS § 121 lg 1, § 199 lg 1, § 215 lg 2 p 1,2, § 266 lg 2 p 1, § 423¹, § 200 lg 2 p 9 ja/või § 346), kuid vaatamata sellele on prokurörid pidanud kohaseks kokku leppida vangistus täies ulatuses tingimuslikult, kas 2- või 3-aastase katseajaga ühes kontrollinõuete ja sotsiaalprogrammis osalemise kohustusega. Prokuröri (Põhja RP) põhjendusteks, miks mõista paljude episoodidega kriminaalasjas, kus kannatanuks on suures osas erineval moel üksnes süüdistatava elukaaslane, täies ulatuses tingimuslik vangistus, on olnud süüdistatava noorus (kuritegude ajal 27.a), elukaaslase tõukamise, juustest tirimise, lahtise käega löömise ja tervisekahjustuste mittetekitamine, vastutulelikkus hüvitada ka moraalne kahju (eritingimus KarS § 75 lg 2 p 1 alusel) ja elukorralduse muutus (ehk lahkumine armukadeduse ajendil vägivalda esilekutsuvast elukaaslasest). Prokuröri arvates tulnuks kõne

alla karistusena nt osaline reaalne vangistus, kui kuriteoavalduse saamise järgselt oleks olnud põhjendatud edasiste kuritegude ärahoidmiseks isiku suhtes tõkend – vahistamine kohaldamiseks. Antud asjas puudus elukorralduse muutuse tõttu aga vajadus ka isikule lähenemiskeelu kohaldamiseks, kuigi prokurör seda asjaolu kaalus. Teisel juhul, kus süüdistus sisaldas avaliku korra raske rikkumise etteheite kõrval hulgaliselt ka muid kuriteoepisoode, oli prokuröri kaalutluseks täielikult vangistusest vabastamiseks süüdistatava alaealisus (sündinud 2005). Talle oli eeluurimise ajal kahel korral kohaldatud tõkend – vahistamine: esimesel korral viibis ta kinnipidamises 20 päeva, teisel korral 1 kuu ja 18 päeva, seega oli süüdistatav talunud lühiajalist ühiskonnast eraldamist. Samas süüdistuse maht üksnes kinnipidamise aega karistuse ajaga võrdseks lugeda ei võimaldanud, mistõttu mõisteti liitkaristus (maha arvestades kinnipidamise aeg) kokkuvõttes tingimuslikult 2-aastase katseajaga.

Kokkuvõtteks:

1. Korduvates avaliku korra raske rikkumise süüdistuste osas on prokuratuuri poolt kokku lepitud karistused igakordselt läbimõeldult ja arvesse võetud süüdistatavate vanusest ning kokkuleppe sõlmimise ajaks elukorralduste muutustest lähtuvaid tegureid. Seega igas kokkuleppes on kokku lepitud süüdistatava karistus lähtuvalt kuriteo asjaoludest, tagajärgedest, kannatanu suhtumisest ja süüdistatava isikut iseloomustavatest detailidest. Karistuskokkulepete ühetaolisus nähtub kõikidest prokuratuuri piirkondadest.
2. Alaealisi puudutavate juhtumite korral on need lahendused saanud võimalikult kiiresti ja süüdistatavaid säästvalt. Tingimuslik vangistus karistusena nt mõjutusvahendite asemel on olnud tingitud süüdistuse mahust.
3. Ühtlustamaks kohtupraktikat KarS § 87 kohaldamisel juhtida Lõuna RP tähelepanu asjaolule, et karistuskokkuleppes vastava mõjutusvahendi rakendamisel puudub vajadus sanktsiooni näitamiseks.
4. Ettepanekuna edasise töö korraldamisel tuleks võimaluste piires kaaluda küll KarS § 263 lg 1 p 1 järgi kvalifitseeritavates etteheidetes, aga samas lähisuhte pinnalt vägivallateo toimepannud süüdlase kahtlustatavana kinnipidamist kuni 48 h, tõkendi – vahistamine ja/või lähenemiskeelu kohaldamist ning lõppkokkuvõttes vangistuse kohaldamist osaliselt realselt, osaliselt KarS § 74 alusel tingimuslikult ühes käitumiskontrollinõuete ja lisakohustustega sõltuvalt süüdistatava teost, tagajärgedest ja isikust. Selliselt järgitakse ka lähisuhte vägivalda puudutavates kaasustes kokkulepitud kannatanute kohtlemise põhimõtteid.

III KarS § 121 lg 2 p 3 (korduv teise inimese tervise kahjustamine, samuti valu tekitav kehaline väärkohtlemine – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega)

KarS § 121 lg 2 p 3 järgi kokkuleppemenetluses mõistetud karistuste analüüsi teostamisel võeti valimisse 2018 IV kvartalist kõigist prokuratuuri piirkondadest 13 kohtuotsust (IV kvartalis tegid maakohatud selle § järgi kokkuleppemenetluses 117 otsust). Neist otsustest on 4 teinud Harju MK (1-18-8613; 1-18-7587; 1-18-8748; 1-18-8600), 3 Tartu MK (1-18-8982; 1-18-8903; 1-18-9528), 3 Viru MK (1-18-8945; 1-18-9320; 1-18-8963) ja 3 Pärnu MK (1-18-8848; 1-18-8897; 1-18-8541).

13 kohtulahendist nähtuvalt on Viru RP kokkuleppemenetluses sõlminud kahes kriminaalasjas karistuskokkulepped varem kriminaalkorras karistamata süüdistatavatega KarS § 121 lg 2 p 2, 3 järgi kvalifitseeritavates kuritegudes (sh ühel juhul lisaks ka süüdistuse episood KarS § 323 lg 1 järgi) 1 aasta 2 kuud ja liitkaristusena 1 aasta vangistust, millest KarS § 74 lg 2 alusel kuulus koheselt ärakandmisele 1 kuu vangistust. Ülejäänud karistus määrati 1 aasta ja 6-kuulise katseajaga ühes kontrollnõuete täitmise kohustuse ning alkoholitavitamise keelu ja/või sotsiaalprogrammis osalemise kohustusega. Ühel juhul on aga juba kokkulepitud tingimuslik karistus täitmisele pööratud (10 kuud ja 29 päeva vangistust). Mõlemad süüdistused kajastavad korduvat (3-5 korral) käte ja jalgadega abikaasa/elukaaslase peksmist, millega kaasnesid tervisekahjustused: tursed, hematoomid näos ja kehal või kanna-, jalaluu- ja põialuumurrud, lahtised säärehaavad. Ühel juhul on süüdistatav peksnud abikaasat rusikatega näkku ka kättemaksuks selle eest, et viimane esitas politseisse tema vastu kuriteoavalduse (selles asjas ongi süüdistatava tingimuslik karistus täitmisele pööratud).

4 kohtulahendis on kokkulepitud varem kriminaalkorras karistatud süüdistatavale karistused KarS § 121 lg 2 p 2, 3 järgi kvalifitseeritud tegude eest 6 kuud - 1 aasta vangistust, suurendades seda KarS § 65 lg 2 alusel varem mõistetud ärakandmata karistuse võrra ja asendades lõpliku karistuse KarS § 69 lg 1 alusel üldkasuliku tööga. Selliselt on määratud üldkasuliku töö tundidena 294 tundi 6-kuulise tähtajaga (Lõuna RP), 597 tundi 2-aastase tähtajaga (Põhja RP), 298 tundi 1 aasta ja 4-kuulise tähtajaga (Lääne RP), 210 tundi 1-aastase tähtajaga (Lääne RP). Lisaks kohustati üldkasuliku töö tegemise ajal kolme süüdistatavat mitte tarvitada alkoholi, kaks neist pidid ka läbima alkoholivastase ravi. Lõuna RP kohaldas süüdistatavale KarS § 310¹ lg 1 kohaselt kannatanu eraelu kaitseks ka 1-aastast lähenemiskeeldu (nii füüsiline lähenemiskeeld, kui ka suhtlemise keeld telefoni, e-maili ja sotsiaalvõrgustiku kaudu).

Enim üldkasuliku töö tunde tuli sooritada kolmel korral kriminaalkorras kehalise väärkohtlemise eest karistatud süüdistataval, kes kähmles oma elukaaslasega, kägistas teda ja tekitas selliselt viimasele suu ümbrusele haavad, parema käelaba, -varre kriimustused, kaela punetuse. Koos üldkasuliku töö tegemise ja lähenemiskeelu kohustustega oli süüdistatav süüdistuses märgitud teod endise elukaaslase suhtes toime pannud varasemalt tingimuslikult mõistetud karistuse katseajal. Süüdistatav oli 4 korral erinevatel aegadel peksnud rusikatega endist elukaaslast näkku ja kehasse, tekitades viimasele hulgaliselt verevalumeid, marrastusi, näo ja rinnaku turseid ning lõppkokkuvõttes ähvardas viimase kodu maha põletada (põletas elumaja seina ääres plastikust pörandaharja). Prokuröri selgituste kohaselt on süüdistatava ja tema endise elukaaslase suhted vastuolulised, koos küll ei elata, kuid naine kutsub meest enda juurde majapidamise korrashoiuks tööde tegemisele ja mees saab sellest aru, et naine kaalub suhete taastamist, saades aga eitava vastuse tunneb end ärakasutatuna ja elab sellest tuleneva pahameele naise peal välja. Naine lubab mehel hoolimata viimase vägivaldsusest oma koju siseneda ja selliselt tema suhtes käituda. Prokurör kohaldas selles asjas süüdistatava suhtes lähenemiskeeldu. Selle kohaldamisega lootis prokurör ära hoida nii mehe kui ka naise poolt mistahes põhjustel võimaluste loomise taas kohtuda, tülitseda ja vägivaldseks minna. Üldkasuliku töö kohaldamise eel konsulteeris prokurör kriminaalhooldajaga, et selliselt saada vastus, kas süüdistatav on üldse suuteline alkoholist sõltuva elustiili juures sellist kohustust täita. Kriminaalhooldaja pidas seda võimalikuks ja nii sai ka kokku lepitud süüdistatavale karistusena üldkasulik töö.

Lääne RP kokkuleppemenetlused üldkasuliku töö tegemise kohustusega eristuvad süüdistuse raskuse poolest. Ühel juhul on süüdistatav varasemalt 2015 kehalise väärkohtlemise eest karistatuna löönud alkoholihoobes oma abikaasat ühel korral lahtise käega näkku, misjärel tekkinud rüseluse tagajärjel kukkus kannatanu põrandale, tundis valu ja sai marrastusi küünarnukkidele, põlvedele, näole. Teisel juhul on süüdistatav 01.09.2018 hommikul kell 06.00 oma abikaasale kallale tunginud, lükanud ta sõiduautost välja, haaras ta juustest ja lõi mitmel korral vastu autot. Korterrisse jõudes jätkas süüdistatav kannatanu peksmist käte ja jalgadega. Samasugune intsident nende isikute vahel toimus uuesti kella 13.00 paiku, kui süüdistatav tungis elukohas abikaasale taas kallale ja lõi viimast mitmel korral rusikatega vastu pead ja lahtise käega näkku, mahakukkumise järgselt lõi kannatanut korduvalt jalgadega kehasse. Peksmiste tagajärjel sai kannatanu otsmikule muhu, lõuale kriimustused, erinevatele kehaosadele hematoomid, alaseljale ja tuharatele nahamarrastused. Prokuröri sõnul oli sündmuste ajendiks alkoholi tarvitamise kõrval ka naise armukadedus (mees omas varasemast abielust last ja sellest faktist kerkivad selles peres pidevad konfliktid). Nt on varasemalt olnud kehalises väärkohtlemises süüdistatava rollis ka naine ja kannatanuks mees. Sellel korral lõpetati kriminaalasi lepitusmenetluses. Prokurör tellis antud asjas süüdistatava suhtes kriminaalhoolduselt ettekande, mille soovitusi arvestades sai kokku lepitud karistus üldkasuliku töö vormis.

13 kohtulahendist viies on kokkulepitud karistused KarS § 121 lg 2 p 2, 3 järgi täies ulatuses tingimuslikult vabastatud KarS § 74 lg 1, 3 ja 5 alusel. Sanktsioonid jäid ajavahemikku 9 kuud - 1 aasta vangistust, katseaeg 1 aasta 6 kuud – 3 aastat. 5 kohtulahendist ainult ühel juhul (Põhja RP) ei ole prokurör kokku leppinud katseajal kontrollnõuete juurde lisakohustust, kuigi tegu oli toime pandud alkoholi tarvitamise tõttu. Muudel juhtudel on kokku lepitud vähemalt üks lisakohustus – mitte tarvitada käitumiskontrolli ajal alkoholi. Samuti on kokkulepitud kohustusi osaleda sotsiaalprogrammis ja/või mitte omama või tarvitama narkootilisi või psühhotroopseid aineid. Ühel juhul (Lääne RP) on prokurör kokku leppinud KarS § 75 lg 2 p 9 alusel 3-aastase katseaja jooksul ka süüdistatava allutamise 6-kuulisele elektroonilisele valvele. Prokurör sõnul jäi alkoholi tarvitamise keeld lisakohustusena kontrollnõuete kõrval lisamata teadlikult, sest isik oli ise otsinud kokkuleppe sõlmimise ajaks täiendavat abi psühholoogilt. Temaga oli tegelenud ka sotsiaaltöötaja, kelle vahendusel püüti leida viise naisega leppimiseks ja elukorralduse parandamiseks (naine oli 2 nädalat peale kuriteosündmust esitanud taotluse lepituseks).

Kõikidest kaasustest on täheldatav kannatanule tekitatud tagajärgede ühetaoline raskusaste, mis on olnud ka aluseks süüdistatavale karistuse mõistmisel KarS § 74 alusel täies ulatuses tingimuslikult. Kohtulahendid käsitlevad, kas praeguse või endise elukaaslase/abikaasa suhtes varasemalt kriminaalkorras samasuguse teo eest karistatud meesterahvast süüdistatava poolt kehalise väärkohtlemise toimepanemist. See on seisnenud kätega vastu õlgu löömisel ja tõukamisel, juustest tirimisel, rusikaga näkku ja vastu ülakeha löömisel, kannatanu pikali tõukamisel, kägistamisel ja rusikaga korduvas näkku löömisel, mille tagajärjel on kannatanud tundnud füüsilist valu või saanud verevalumid näol ja kaelal, ninaverejooksu või ninaluu murru, silmaümbruse kontusiooni ja verevalumid, pea pindmise vigastuse või verise huule ja hamba loksumise.

Valimisse sattusid ka 2 Lõuna RP kokkuleppemenetlust, millistes on prokurör kokku leppinud karistuse KarS § 121 lg 2 p 2 ja 3 alusel 8 kuud või 5 kuud vangistust KarS § 73 lg 1, 3 alusel vastavalt 1 aasta 6-kuuline või 1-aastane katseaeg. Nendest kriminaalasjadest nähtuvalt olid mõlemad süüdistatavad varem kriminaalkorras karistamata. Esimesel juhul on süüdistatav esimeses episoodis tirinud oma elukaaslast juustest, teises episoodis pigistanud randmetest ja tõuganud kära peale appi rutanud alaealist. Teisel juhul on süüdistatav oma venda ühise alkoholi tarvitamise käigus tekkinud tüli ajal esimeses episoodis tõuganud ja kägistanud kaelast, teises episoodis (paar tundi hiljem) väänanud käest ja kolmandas episoodis löönud rusikatega korduvalt pea- ja kehapiirkonda. Mõlemas kriminaalasjas tundsid kannatanud kehalise väärkohtlemise tagajärjena füüsilist valu. Prokuröri sõnul rääkisid esimeses kaasuses KarS § 73 alusel karistuse määramise kasuks (ilma kriminaalhooldajata), kuriteo tehjolud, tagajärje vähesus, elukaaslaste leppimine ja soov jätkata pikalt kestnud visiitabielu. Lisaks ei soovinud prokurör takistada süüdistataval väljaspool Eestit töötamise jätkamist. Teises kaasuses kohaldati karistuse mõistmisel KarS § 73 samuti kuriteo tehjolude ja tagajärje väiksuse tõttu, kuid määravaks oli ka süüdistatava seisund - 100%-line töövõimetuspensionär.

Kokkuvõtteks:

1. Analüüsitud kohtulahenditest eristuvad selgelt kuriteo toimepanemise viisi ja tagajärgede alusel KarS § 121 lg 2 p 3 järgi mõistetava karistuse kokkuleppimine vangistuse määra osas kui ka vangistuse mõistmine kas täies ulatuses tingimuslikult (KarS § 73 või § 74) või osaliselt ärakandmisele kuuluvana (KarS § 74). Eelnevate sätete rakendamisel lähtuvad prokuratuurid ühetaolistest arusaamadest. Süüdistuse raskust arvestades kohaldatakse karistusena osalist vangistust (Viru RP), sellise kokkuleppega mittenoostumisel saadetakse kriminaalasi kohtusse muus menetlusliigis. Kõik prokuratuurid peavad oluliseks KarS § 74 alusel vangistuse mõistmisel süüdistatavale lisakohustuste määramist (sotsiaalprogrammis osalemine, alkoholiravi või alkoholi tarvitamise keeld). Lõuna ja Lääne RP rakendavad vangistuse määramisel ka KarS § 73 tingimusi, kuivõrd peavad oluliseks süüdistataval kriminaalhooldaja külastamise asemel väljaspool Eestit töökoha säilitamist.
2. Prokurörid on kokkuleppemenetlustes lähisuhte vägivalda puudutavates kaasustes määranud karistusi ja lisakohustusi lähtuvalt kokkulepitud kannatanu kohtlemise põhimõtetest.
3. Kuivõrd KarS § 74 alusel karistuse mõistmisel on prokurörid üldjuhul järjekindlalt määranud süüdistatava isikust lähtuvaid lisakohustusi, teeb järelevalveosakond ettepaneku seda praktikat jätkata ehk vältida KarS § 121 lg 2 p 3 järgi kvalifitseeritud kuritegude puhul KarS § 74 alusel tingimuslikult määratud karistuste kohaldamisel kuriteo toimepanemist ajendanud põhjuste leevendamiseks/ärähoidmiseks lisakohustuste määramata jätmist (süüdistatav peab osalema vähemalt sotsiaalprogrammis, alkoholisõltuvuse korral määrata katseajaks keeld alkoholi tarvitada või minna alkoholiravile).